

การพัฒนาารูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริม พัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ

The Development of a Family Empowerment Collaborative Model for Enhancing the Development of Preschool Children with Special Needs

ประภาศรี นันท์นฤมิต¹ ปันฐธรณ์ จารุชชัยวัฒน์² ผดุง อารยะวิญญู³

Prapasri Nuntnarumit¹ Panutsorn Jaruchainiwat² Padoong Arrayawinyoo³

¹นิติระดับปริญญาเอก สาขาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²อาจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งเสนอการพัฒนาารูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ โดยบูรณาการแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มแบบเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง (Early intervention based on family-centered practices) และรูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลัง (Collaborative inclusive model) ลักษณะของรูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือนี้เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของครอบครัวให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติต่อการช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ รวมถึงพัฒนาบทบาทของครูในการทำงานร่วมกับครอบครัวเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ ผ่านกระบวนการของรูปแบบฯ ที่มีการดำเนินการแบบคู่ขนานซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัว ครู และนักวิชาชีพ และกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างครูกับนักวิชาชีพ แต่ละกระบวนการมีขั้นตอน กิจกรรมในการดำเนินงาน และมีการประสานความร่วมมือกันระหว่างครอบครัว ครู และนักวิชาชีพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ

คำสำคัญ : รูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือ เด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ การส่งเสริมพัฒนาการ

Abstract

This article aims to present the development of a family empowerment collaborative model for enhancing the development of preschool children with special needs based on early intervention family-centered practices and a collaborative inclusive model. The constructed model tends to develop families' knowledge, skills, and attitudes in helping and developing preschool children with special needs as well as developing teachers' role in working with families to enhance the development of preschool children with special needs. These objectives can be achieved through 2 parallel processes: a collaborative process of families, teachers and professionals, and a collaborative process of teachers and professionals. Each process includes working steps, activities, and collaboration of families, teachers and professionals to enhance the development of preschool children with special needs.

Keywords: Family empowerment collaborative model, Preschool children with special needs, Enhancing development

บทนำ

ครอบครัวเป็นหน่วยที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด จึงเป็นผู้รับรู้ปัญหาและความต้องการของเด็ก รวมทั้งเป็นผู้สนับสนุนทางการศึกษา และสามารถให้การช่วยเหลือแก่เด็กได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ครอบครัวยังมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเด็กให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ ดังที่ คูเปอร์ (Cooper, 1992) กล่าวว่า ครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมทางสังคมที่สำคัญ การปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัวส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการการเรียนรู้ทางภาษา และทักษะการรับรู้ต่างๆ ซึ่งปัจจุบันพบว่ายังมีเด็กปฐมวัยอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีปัญหาพัฒนาการและการเรียนรู้ที่มีความแตกต่างจากเด็กปกติทั่วไป ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ตามปกติ เด็กที่มีความต้องการพิเศษกลุ่มนี้มีจำนวนสูงขึ้นในทุกปี จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เด็กกลุ่มนี้ต้องได้รับการช่วยเหลือจากครอบครัวเป็นพิเศษ โดยการส่งเสริมพัฒนาการ การให้บริการเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีประสบการณ์การเรียนรู้ด้านต่างๆ ผ่านการรับรู้ทางประสาทสัมผัส ฝึกทักษะด้านการเคลื่อนไหว การแก้ปัญหา การเข้าสังคม และการควบคุมตนเองให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นจากการเลี้ยงดูตามปกติที่เด็กได้รับ ตลอดจนยังเป็นการป้องกันปัญหา และลดความรุนแรงของความบกพร่องด้านพัฒนาการหรือความพิการ ด้วยการเฝ้าระวังติดตามพฤติกรรมพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ

ปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการเล็งเห็นความสำคัญของการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยเอื้อประโยชน์ให้เด็กได้รับการช่วยเหลือ และการจัดการศึกษาที่เหมาะสมตั้งแต่แรกเริ่ม ตามสิทธิในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) และสิทธิตามพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ.2551 ที่ให้ความสำคัญกับการให้สิทธิและโอกาสแก่บุคคลที่มีความต้องการพิเศษให้ได้รับการและการช่วยเหลือทางการศึกษาที่เหมาะสมตั้งแต่แรก

เกิด หรือเมื่อพบความพิการ โดยจัดการศึกษาพิเศษในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสมกับความต้องการจำเป็นของบุคคลที่มีความต้องการพิเศษแต่ละประเภท ได้แก่ การจัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษสามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติ การศึกษาในโรงเรียนเฉพาะทาง ตลอดจนการจัดการศึกษาในศูนย์การศึกษาพิเศษ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) และได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ว่ามีความบกพร่องทางพัฒนาการและการเรียนรู้ และมีความพร้อมในการเรียนรู้ระดับหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับน้อย (ระดับเขาวัวปัญญา 50-70) ที่สามารถเรียนรู้ได้ โดยเด็กกลุ่มนี้สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติทั้งในระดับอนุบาลและประถมศึกษา ในทางปฏิบัติการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วมสำหรับเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษในระดับอนุบาลนั้นยังมีปัญหาและอุปสรรคอีกมาก ด้วยปัจจัยต่างๆ เช่น ความพร้อมในการดำเนินการในการคัดกรองเพื่อรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อีกทั้งการจำกัดจำนวนการรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้าเรียนร่วมที่คำนึงถึงประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน ปัญหาด้านหลักสูตรการวัดและการประเมินผล

สถานการณ์ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในปัจจุบัน พบว่า ครอบครัวเด็กที่มีความต้องการพิเศษต้องเผชิญกับปัญหาการดูแล และให้การช่วยเหลือเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ บาร์เน็ต และคณะ (Barnett et al., 2003) ที่พบว่าพ่อแม่ และครอบครัวที่มีบุตรที่มีความต้องการพิเศษต้องรับภาระหนักในการดูแลเด็กและเผชิญกับความเครียด หากครอบครัวไม่สามารถจัดการกับความเครียดได้ จะเกิดภาวะการขาดความสมดุลในครอบครัวส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความสัมพันธ์ และสุขภาพจิตของคนในครอบครัว จากประสบการณ์ของผู้วิจัยในการทำงานกับครอบครัวเด็กที่มีความต้องการพิเศษพบว่า ครอบครัวของเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีมุมมองต่อการเลี้ยงดูบุตรแตกต่างจากครอบครัวเด็กปกติ โดยเชื่อว่าตนเองไม่มีความรู้ความสามารถในการเลี้ยงดูเด็ก ขาดความมั่นใจในการดำเนินการช่วยเหลือเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับ ไวท์ (White, 1974 อ้างถึงใน ทรรษา นิลวิเชียร, 2535) กล่าวถึงปัญหาที่ผู้ปกครองพบในการอบรมเลี้ยงดูเด็กว่า เกิดจากความไม่รู้ในบทบาทของตนในการเลี้ยงดูเด็ก ความเครียดจากภาระหน้าที่การงานของตนเอง ตลอดจนการขาดความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนเรียนร่วมให้ประสบความสำเร็จและบรรลุผลตามเป้าหมายการจัดการศึกษานั้น จำเป็นต้องมีการทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัว ครู และนักวิชาชีพ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ หรือจัดหาเพิ่มเติมตามความจำเป็น การสร้างเครือข่ายและประสานความร่วมมือในการทำงาน การจัดระบบข้อมูลและแหล่งให้บริการแก่เด็กและครู ตลอดจนการช่วยเหลือและสนับสนุนเด็กและครอบครัวอย่างต่อเนื่อง ครูทำหน้าที่เป็นผู้ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัวกับนักวิชาชีพในการให้ความรู้ ข้อมูลด้านการบริการต่างๆ และให้การช่วยเหลือในระยะแรกเริ่มแก่เด็กและครอบครัว ตลอดจนสนับสนุนให้ครอบครัวได้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเด็ก เพื่อเพิ่มพลังความสามารถของครอบครัวในการช่วยเหลือแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษด้วยตนเอง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันการให้ความช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษในประเทศไทยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเด็กโดยบทบาทหน้าที่หลักเป็นของนักวิชาชีพ ซึ่งครอบครัวจะไม่ได้ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินการใดๆ ส่งผลให้ครอบครัวขาดพลัง และความสามารถในการดำเนินการจัดการให้ความช่วยเหลือเด็กได้ด้วยตนเอง ต้องคอยพึ่งพาและอาศัยความช่วยเหลือจากครู และนักวิชาชีพ นอกจากนี้ยังพบว่า ผลการศึกษาของ แคมมารา (Camara, 2002) แสดงให้เห็นว่าการให้การศึกษาก่อน

ครอบครัวเด็กที่มีความต้องการพิเศษในลักษณะของกลุ่มแบบมีส่วนร่วมส่งผลให้ครอบครัวมีพลังอำนาจเพิ่มขึ้นในด้านความรู้ ความมั่นใจในการดำเนินการจัดการ ตลอดจนลดความเครียด และความวิตกกังวล ซึ่งในปัจจุบันการให้การช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนเรียนร่วมยังมีการดำเนินการแบบแยกส่วน ส่งผลให้การพัฒนาเด็กขาดความต่อเนื่อง อีกทั้งยังเกิดความขัดแย้งกันในกระบวนการช่วยเหลือเด็กซึ่งส่งผลเสียอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเด็ก ดังนั้นการประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ครู และนักวิชาชีพ โดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเด็ก การร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดแนวทางการช่วยเหลือ จะทำให้การช่วยเหลือของครอบครัว ครู และนักวิชาชีพไปในทิศทางเดียวกัน และเกิดประโยชน์สูงสุดกับตัวเด็ก

การศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษ จากเอกสารและงานวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนเรียนร่วมระดับอนุบาลของไทยในปัจจุบันยังขาดรูปแบบการเสริมสร้างพลังครอบครัวในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษที่บูรณาการความร่วมมือระหว่างครอบครัว สถานศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงได้พัฒนารูปแบบเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ เพื่อให้ครอบครัวสามารถดำเนินการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่มุ่งเน้นการทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัว ครู และนักวิชาชีพในการให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และมีประสิทธิภาพต่อไป โดยบูรณาการรูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลัง (Collaborative Inclusive Model = CIM) ซึ่งเป็นรูปแบบที่จัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษและให้ความสำคัญต่อการทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัว และบุคลากรหลากหลายระดับที่เกี่ยวข้อง กับแนวคิดการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มแบบเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง (Family Centered Practices = FCP) ที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของครอบครัวในการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษร่วมกับนักวิชาชีพโดยคำนึงถึงความต้องการของครอบครัว และมีนักวิชาชีพเป็นผู้ให้การช่วยเหลือเพื่อให้ครอบครัวบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. รูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลัง (Collaborative Inclusive Model = CIM)

รูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลัง เป็นรูปแบบของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษรูปแบบหนึ่งที่ได้รับการพัฒนาขึ้นในปี พ.ศ. 2544 โดยศาสตราจารย์ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัย เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับครอบครัว ผู้ดูแล ครู นักวิชาชีพกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตลอดจนชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ในการช่วยเหลือและจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษทุกประเภท ทุกวัย ให้สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติในโรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาในแบบปกติ ส่งผลให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้าถึงการศึกษาพร้อมกับเด็กปกติได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งครอบครัวมีพลัง และความสามารถในการดำเนินการจัดการให้การช่วยเหลือเด็กร่วมกับครู และนักวิชาชีพได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2544)

แนวคิดของรูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลังนี้ เกิดจากการพัฒนาปรัชญา หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนทั้งเด็กปกติ และเด็กพิการ โดยให้ความสำคัญกับผู้เรียน ยอมรับความแตกต่างของผู้เรียน ลักษณะการเรียนการสอนมีความยืดหยุ่นตามความต้องการของผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงการศึกษาด้วย

ความเสมอภาค และให้ความสำคัญต่อการทำงานร่วมกันของบุคคลหลากหลายระดับ อีกทั้งรูปแบบการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับเด็กพิการมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม โดยให้โอกาสเด็กพิการได้เข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติ เพื่อให้มีประสบการณ์และเรียนรู้ในระดับมาตรฐานเดียวกับเด็กปกติ รูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลังได้บูรณาการแนวคิดและรูปแบบการจัดการศึกษา ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษประเภทการจัดการเรียนร่วมชั้น ที่เปิดโอกาสให้เด็กพิการได้เรียนร่วมกับเด็กปกติในชั้นเรียนที่เหมาะสมกับเด็กกับพิการของกระทรวงศึกษาธิการ

2. รูปแบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแบบอิงชุมชน และแบบอิงครอบครัว (community-based and home-based rehabilitation) ให้การช่วยเหลือ และฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการที่อยู่ห่างไกลไม่สามารถเข้ารับบริการช่วยเหลือจากสถานบริการรักษา จึงจำเป็นต้องให้ความรู้ และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นแก่บุคคลในครอบครัว และชุมชน เพื่อนำไปใช้ในการช่วยเหลือฟื้นฟูสมรรถภาพแก่คนพิการ

3. รูปแบบการทำงานเป็นทีม และการให้คำปรึกษา (collaboration) ซึ่งมีการทำงานร่วมกันในลักษณะสหสาขาวิชาชีพระหว่างครอบครัว กับนักวิชาชีพ มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในบทบาทการทำงานของแต่ละวิชาชีพก่อให้เกิดประโยชน์กับเด็ก

4. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทหน้าที่ (functional approach) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตในสังคม

5. รูปแบบการเรียนการสอนเป็นรายบุคคล (individualized instruction) ให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างบุคคล มีการจัดทำแผนการศึกษารายบุคคลให้เหมาะสมกับบุคคลพิการได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. โครงการเด็กพิการ โดยชุมชน จังหวัดนครศรีธรรมราช ดำเนินการในรูปแบบของการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ โดยชุมชน ให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงาน และมีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

จากการพัฒนาแนวคิดดังกล่าวทำให้ได้รูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลังซึ่งเป็นรูปแบบไม่คงที่มีความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ สภาพสังคมในบริบทต่างๆ และสามารถดำเนินการได้ทุกระดับ ทุกเวลา และทุกสถานที่ โดยเน้นการทำงานเป็นทีมที่มีความประสงค์ร่วมกันในการทำงานเพื่อพัฒนาบุคคลพิการอย่างเต็มใจ ซึ่งอาจเป็นทีมงานในหน่วยเดียวกัน หรือระหว่างหน่วยงาน และมีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เป้าหมายที่สำคัญของการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลังส่งผลให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษทุกคนสามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ตามสิทธิที่พึงได้ เกิดทัศนคติที่ดีในการอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของครอบครัว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนในการจัดการศึกษา และฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน

หลักการดำเนินงานของการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลัง มีลักษณะการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

1) จัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนในชั้นเรียนเดียวกับเด็กปกติ และจัดให้เรียนในสถานะที่เป็นปกติมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยจัดบริการให้การช่วยเหลือแก่เด็กพิการตามความเหมาะสมแต่ละราย

2) จัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษในทุกรูปแบบทั้งด้านการศึกษา การแพทย์ การอาชีพ ตลอดจนให้การศึกษากับการฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กที่มีความต้องการพิเศษทางการศึกษา การแพทย์ แก่บิดา

มารดา หรือผู้ปกครองเด็กพิการจนสามารถนำไปใช้ปฏิบัติ หรือแนะนำผู้อื่นได้ รวมทั้งการให้การศึกษาแก่เด็กปกติ และบุคคลทั่วไป เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ การป้องกันความพิการ การให้ การศึกษาแก่ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

3) ทีมการทำงานประกอบด้วยบุคคลที่มีความพร้อมในการทำงานร่วมกัน โดยมีทักษะในการประสานงาน การแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ ตลอดจนมีทักษะในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรปกติที่มีอยู่อย่างเต็มที่

4) ความสำเร็จขึ้นกับความร่วมมือในการปฏิบัติงานของบุคคลทุกคน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความ ต้องการพิเศษ

5) รูปแบบของการจัดการเรียนรู้นี้ไม่มีลักษณะตายตัว แต่เป็นรูปแบบที่มีความยืดหยุ่นสูง โดยมีกรอบ แนวคิดเป็นแกนกลางที่ผู้ใช้สามารถนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพ และสถานการณ์ต่างๆ

2. แนวคิดการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มแบบเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง (Family Centered Practices = FCP)

แนวคิดการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มแบบเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง เป็นแนวคิดที่แพร่หลายในสาขาวิชาชีพ ต่างๆ เช่น แพทย์ พยาบาล นักสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น เพื่อให้การช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาพัฒนาการ ในอดีตครอบครัว ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการช่วยเหลือเด็ก จึงทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามความ คิดเห็นของนักวิชาชีพเท่านั้น ต่อมาแนวคิดนี้ได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงจากกฎหมายทางการศึกษาเพื่อ บุคคลพิการของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของครอบครัวในการช่วยเหลือเด็กร่วมกับนักวิชาชีพ ในโปรแกรมการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม โดยคำนึงถึงความต้องการของครอบครัว และมีนักวิชาชีพเป็นผู้อำนวยความสะดวก ในการช่วยเหลือเพื่อให้ครอบครัวบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ (McWilliam et al, 2000)

การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มแบบเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง เป็นแนวคิดซึ่งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีระบบ ครอบครัว พัฒนาโดย เทอร์นบูลล์ ซัมเมอร์ส และ บราเธอร์สัน (Turnbull, Summers and Brotherson, 1984 อ้างถึงใน Gargiulo and Kilgo, 2000) และทฤษฎีระบบนิเวศ พัฒนาโดย บรอนเฟนเบรนเนอร์ (Bronfenbrenner) (Berk, 1996) แสดงถึงพลวัตของการมีปฏิสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันและกัน ทั้งในระบบและภายนอกระบบอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจาก บุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็ก ได้แก่ พ่อแม่ที่เลี้ยงดูเด็กในบ้าน ครูที่ให้การดูแลและให้การศึกษาแก่เด็กซึ่งส่งผลกระทบต่อโดยตรงกับเด็ก ในด้านความสัมพันธ์ของครอบครัวภายในบ้าน ความสัมพันธ์ของครูใน โรงเรียน และการขยาย ความสัมพันธ์ออกสู่สังคมภายนอกซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อเด็กทางอ้อม การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของบุคคลใน ระบบต่างๆ ที่แสดงถึงผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเด็ก ในด้านพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก นอกจากนี้ ความ เข้าใจเกี่ยวกับลักษณะและเอกลักษณ์ของแต่ละครอบครัวที่ถูกหล่อหลอมจาก ความเชื่อ ภูมิหลัง วัฒนธรรมที่ แตกต่างกัน ซึ่งแต่ละครอบครัวมีความสัมพันธ์ บทบาทหน้าที่ ความต้องการของแต่ละบุคคลในครอบครัวที่ต่างกัน จึงส่งผลต่อการเลี้ยงดู และการส่งเสริมศักยภาพเด็ก ทฤษฎีครอบครัวและทฤษฎีนิเวศวิทยา เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าเด็ก และครอบครัวเป็นสภาพแวดล้อมที่ใกล้ชิดมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน การมีเด็กที่มีความต้องการพิเศษในครอบครัว ที่ส่งผลต่อลักษณะและการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัวในการเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็กที่มีความต้องการพิเศษ หากครอบครัวอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ให้ความเข้าใจ ยอมรับปัญหา และให้การช่วยเหลือเด็กอย่างเหมาะสม จะส่งผล

ให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีพัฒนาการและการเรียนรู้ที่ดีตามศักยภาพของเด็กได้ แต่ในทางตรงข้ามหากครอบครัวอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อดูแลเด็ก จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กได้เช่นกัน

การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มแบบเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง จึงเป็นการบริการให้การช่วยเหลือแก่เด็กที่มีปัญหาพัฒนาการ หรือเด็กกลุ่มเสี่ยงต่อพัฒนาการล่าช้าตั้งแต่แรกเกิด - 3 ปี โดยให้ความสำคัญอย่างมากเกี่ยวกับบทบาทของครอบครัวในการทำงานร่วมกับนักวิชาชีพ คำนึงถึงความต้องการของครอบครัว ตลอดจนการยอมรับบทบาทที่เท่าเทียมกันระหว่างนักวิชาชีพกับครอบครัวในการช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก (Dunst, 2002) การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มแบบเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลางมีกรอบแนวคิดพื้นฐานสำคัญในประเด็นต่อไปนี้ 1) พ่อแม่เป็นผู้รู้จัก และเข้าใจความต้องการของลูกได้ดีที่สุด 2) ครอบครัวแต่ละครอบครัวมีความเป็นเอกลักษณ์ และมีความแตกต่างกันในด้านทัศนคติ ค่านิยม ภูมิหลัง และ 3) การทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัวและชุมชนจะส่งผลต่อการสร้างเสริมศักยภาพของเด็กได้ โดยการทำงานจะอยู่บนพื้นฐานของการเป็นหุ้นส่วน การตัดสินใจ การยอมรับซึ่งกันและกัน การแบ่งปันข้อมูล และการสร้างพลังความสามารถในการทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัวกับนักวิชาชีพ (King et al., 2004) ส่งผลให้ครอบครัวมีพลังเกิดความมั่นใจในการดำเนินการจัดการกับปัญหาต่างๆ ด้วยตัวเองอย่างเหมาะสม มีการมองโลกในทางบวกมากขึ้น ยอมรับกับสภาพความเป็นอยู่ของตนได้ดีขึ้น (Peralta and Arellano, 2010) เพื่อช่วยให้ครอบครัวมีความสามารถในการค้นหาแหล่งบริการสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องด้วยตนเองมากกว่าการรอคอยให้ศูนย์การช่วยเหลือในระยะแรก (Fred, 2006)

การพัฒนา รูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ

รูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ เป็นแบบแผนการประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ครู และนักวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างความสามารถของครอบครัวในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ โดยบูรณาการรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบรวมพลัง (Collaborative Inclusive Model = CIM) และแนวคิดการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มแบบเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง (Family-Centered Practices = FCP) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ

รูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการ และการประเมินผล มีรายละเอียดดังนี้

1. หลักการของรูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ

รูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ ประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ 6 ประการดังนี้

1.1 การเป็นหุ้นส่วนระหว่างครอบครัว ครู และนักวิชาชีพจากหน่วยงานต่างๆ จะทำให้เกิดการแบ่งปันข้อมูล และความรับผิดชอบร่วมกันในการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษให้มีพัฒนาการที่ดี

1.2 การได้รับการช่วยเหลือจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะช่วยให้ครอบครัวมีพลัง ตระหนักในบทบาท รวมทั้งความสามารถในการช่วยเหลือ และพัฒนาเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งจะส่งผลให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีพัฒนาการที่ดีขึ้น

1.3 การมีมุมมองเชิงบวกต่อครอบครัวจะช่วยส่งเสริมให้ครู และนักวิชาชีพสามารถตอบสนองต่อความต้องการ และความแตกต่างทางวัฒนธรรมของครอบครัวซึ่งจะให้การช่วยเหลือและพัฒนาเด็กที่มีความต้องการพิเศษเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 การจัดการเรียนร่วมระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษและเด็กปกติในห้องเรียน ควรคำนึงระดับอายุ และความสามารถของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และควรให้ความช่วยเหลือแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษเพิ่มเติมจากการสอนปกติ

1.5 การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต จะทำให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีประสบการณ์ และสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ

1.6 การทำงานร่วมกันเป็นทีมและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างครอบครัว ครู และนักวิชาชีพในการช่วยเหลือและจัดการศึกษา จะส่งผลดีต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ

วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ คือ

2.1 เพื่อพัฒนาความสามารถของครอบครัวในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษในด้านความรู้ ด้านทักษะและด้านเจตคติ

2.2 เพื่อเสริมสร้างบทบาทของครูในการทำงานร่วมกับครอบครัวเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษในด้านการสนับสนุน ด้านการสร้างความสัมพันธ์ ด้านประสานความร่วมมือ

2.3 เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษในด้านการเคลื่อนไหว ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก ด้านความเข้าใจภาษา ด้านการใช้ภาษา ด้านสังคมและการช่วยเหลือตัวเอง

3. เนื้อหาของรูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ

เนื้อหาของรูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือฯ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ ประกอบด้วย

3.1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

3.1.1 ลักษณะ และประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

3.1.2 กฎหมาย และสิทธิประโยชน์ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ประกอบด้วย 1) พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 และ 3) พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551

3.1.3 หลักการสอน แนวทางช่วยเหลือ และส่งเสริมพัฒนาการของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ได้แก่ 1) ข้อจำกัดของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ 2) แหล่งให้บริการช่วยเหลือและจัดการศึกษาแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ และ 3) วิธีการช่วยเหลือและดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่ครอบคลุมพัฒนาการทุกด้าน ได้แก่ ด้านการเคลื่อนไหว ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก ด้านความเข้าใจภาษา ด้านการใช้ภาษา ด้านสังคมและการช่วยเหลือตัวเอง

3.1.4 การแก้ไขและการจัดการปัญหาพฤติกรรมเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ได้แก่ เทคนิคการเสริมแรง เทคนิคการลดหรือจัดพฤติกรรม และเทคนิคการเสริมสร้างพฤติกรรมใหม่ที่เหมาะสม

3.2 การทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัว ครู และนักวิชาชีพในการช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

3.2.1 บทบาทของครอบครัวในการมีส่วนร่วมร่วมกับครูในการช่วยเหลือ และส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ได้แก่ การเยี่ยมชมกิจกรรมและการเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัด การสังเกตการทำกิจกรรมในห้องเรียน เข้าร่วมการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และการอาสาสมัครช่วยงานโรงเรียน

3.2.2 บทบาทของครูและนักวิชาชีพ ในการทำงานร่วมกับครอบครัวเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ได้แก่ การสนับสนุนครอบครัวให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในการทำงานร่วมกันครอบครัว การสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็ก และการประสานความร่วมมือในการช่วยเหลือและพัฒนาการเรียนรู้อันให้กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

3.2.3 การรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ หลักการสังเกตพฤติกรรมเด็ก วิธีการบันทึกข้อมูลหรือพฤติกรรมเด็ก และการประเมินพัฒนาการเด็ก

3.2.4 แผนการช่วยเหลือและการจัดการศึกษารายบุคคล เป็นเอกสารการทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัว ครู และนักวิชาชีพเพื่อใช้ในการช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยแผนการช่วยเหลือจะกำหนดเป้าหมายระยะยาว ระยะสั้น วัตถุประสงค์ ตลอดจนขั้นตอนและกลยุทธ์ในการดำเนินงาน รวมถึงบุคคลที่รับผิดชอบในการช่วยเหลือและจัดการศึกษา คำนึงถึงความต้องการของเด็กและครอบครัว ตลอดจนความคิดเห็นร่วมกันของครอบครัว ครูประจำชั้น นักวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

4. กระบวนการของรูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ

กระบวนการของรูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัว ครู และนักวิชาชีพ และกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างครู และนักวิชาชีพ โดยทั้ง 2 กระบวนการจะดำเนินการแบบคู่ขนานตลอดการดำเนินงานของรูปแบบฯ ดังแสดงในภาพที่ 2 จะขอนำเสนอกระบวนการในแต่ละส่วนดังนี้

ภาพที่ 2 กระบวนการในรูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ

ส่วนที่ 1 กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัว ครู และนักวิชาชีพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสร้างเครือข่ายการทำงาน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อการทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัว ครู และนักวิชาชีพ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และเจตคติที่ดี ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ รวมถึงสร้างความตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ของตนต่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ขั้นที่ 2 การค้นหาปัญหาและความต้องการ เป็นการวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของเด็ก และครอบครัวในการช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และการแลกเปลี่ยนความคิด และประสบการณ์ร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ รวมทั้งการสะท้อนคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน

ขั้นที่ 3 การรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน เป็นการค้นหาจุดเด่น จุดด้อย และระดับพัฒนาการของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ รวมทั้งจุดเด่น จุดด้อยของครอบครัวในการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ผ่านการฝึกทักษะการสังเกต การบันทึกพฤติกรรม และการประเมินพัฒนาการเด็กพิเศษ ในสถานการณ์จำลอง และสถานการณ์จริง รวมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ร่วมกัน

ขั้นที่ 4 ร่วมมือรวมพลัง เป็นการวางแผนการช่วยเหลือและจัดการศึกษารายบุคคล และการดำเนินการตามแผนการช่วยเหลือและจัดการศึกษารายบุคคล ผ่านการฝึกทักษะการทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัว ครู และนักวิชาชีพ เพื่อสร้างพลังครอบครัวแบบร่วมมือในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ขั้นที่ 5 การติดตาม และประเมินความก้าวหน้า เป็นการสะท้อนความคิด ความรู้ รวมทั้งความรู้สึกเกี่ยวกับการดำเนินการตามแผนการช่วยเหลือและจัดการศึกษารายบุคคล เพื่อประเมินความก้าวหน้าเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษตามแผนการช่วยเหลือและจัดการศึกษารายบุคคล โดยนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวิเคราะห์ ปรับปรุงแนวทางการทำงานร่วมกันในการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษในระยะต่อไป

ส่วนที่ 2 กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างครู และนักวิชาชีพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสร้างความตระหนักู้ในการทำงานร่วมกัน เป็นการสร้างความเข้าใจและให้ความสำคัญต่อบทบาทของคณาการทำงานร่วมกับครอบครัว ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ รวมทั้งเรียนรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการสร้างเครือข่ายการทำงานของกระบวนการในรูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือฯ

ขั้นที่ 2 การเข้าใจปัญหาเด็กและครอบครัว เป็นการสร้างความเข้าใจปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของเด็กและครอบครัวในการทำงานร่วมกับครอบครัว ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ รวมทั้งเรียนรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการค้นหาคำปรึกษา ความต้องการ และการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของกระบวนการในรูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือฯ

ขั้นที่ 3 การประสานพลังความร่วมมือ เป็นการประสานความร่วมมือในการวางแผนช่วยเหลือและจัดการศึกษารายบุคคล และสนับสนุนให้การช่วยเหลือแก่ครอบครัวเกี่ยวกับการดำเนินการตามแผนการช่วยเหลือและจัดการศึกษารายบุคคล ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยการเยี่ยมบ้าน การให้คำปรึกษา และการจัดบริการพิเศษตามความต้องการของแต่ละครอบครัว เพื่อสร้างพลังครอบครัวแบบร่วมมือในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ รวมทั้งเรียนรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการร่วมมือรวมพลังของกระบวนการในรูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือฯ

ขั้นที่ 4 การสะท้อนการเรียนรู้ เป็นการสะท้อนความคิด ความรู้ รวมทั้งความรู้สึกเกี่ยวกับบทบาทของตนต่อการทำงานร่วมกับครอบครัวในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวิเคราะห์ ปรับปรุงแนวทางการทำงานร่วมกันในการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษในระยะต่อไป

5. การประเมินผลการใช้รูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ

การประเมินผลการใช้รูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีการประเมินผล 3 ด้าน ได้แก่

5.1 ด้านพลังอำนาจของครอบครัวในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้เกี่ยวกับการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ด้านทักษะการช่วยเหลือเด็กที่มี

ความต้องการพิเศษ และด้านเจตคติต่อการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ดำเนินการ โดยใช้แบบสัมภาษณ์
ครอบครัวเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ แบบประเมินพลังอำนาจครอบครัวในการ
ส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ

5.2 ด้านบทบาทของครูในการทำงานร่วมกับครอบครัวเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการ
พิเศษ แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสนับสนุน ด้านสร้างความสัมพันธ์ และด้านประสานความร่วมมือ ดำเนินการ โดย
ใช้แบบสอบถามบทบาทของครูในการทำงานร่วมกับครอบครัวเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

5.3 ด้านพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ แบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการเคลื่อนไหว
ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก ด้านการเข้าใจภาษา ด้านการใช้ภาษา และด้านสังคมและการช่วยเหลือตัวเอง ดำเนินการ โดย
ใช้แบบประเมินพัฒนาการเพื่อช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาพัฒนาการ ของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข

สรุป

รูปแบบการเสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษนี้
อยู่บนพื้นฐานของรูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลัง (Collaborative Inclusive Model = CIM) และแนวคิด
ของการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มแบบเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง (Family centered Practices = FCP) เป็นรูปแบบที่
มีองค์ประกอบและให้ความสำคัญในการพัฒนาความสามารถของครอบครัวในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัย
อนุบาลที่มีความต้องการพิเศษ มีขั้นตอนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยยึดหลักการในการประสานความ
ร่วมมือระหว่างครอบครัว ครู และนักวิชาชีพบนความสัมพันธ์เชิงบวก ที่ตอบสนองความต้องการของครอบครัวที่
มีความเป็นเอกลักษณ์ และถูกหล่อหลอมจากความเชื่อ ภูมิหลัง และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ครอบครัวมี
พลังความสามารถให้การช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ รวมถึงการทำงานเป็นทีม
ร่วมกับครู และนักวิชาชีพเพื่อช่วยเหลือ และจัดการศึกษาที่เหมาะสมให้กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในรูปแบบ
ของการจัดการเรียนร่วมระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษและเด็กปกติ เพื่อพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต
และทำให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีประสบการณ์ และสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ โดยรูปแบบการ
เสริมพลังครอบครัวแบบร่วมมือฯ นี้จะนำไปสู่การพัฒนาเสริมพลังให้ให้กับครอบครัว และครูในการทำงาน
ร่วมกันเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษได้อย่างเหมาะสมตรงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และ
ส่งผลให้การช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หากทั้ง
ครอบครัว และครูมีความรู้ ความเข้าใจ มีความสัมพันธ์และรู้สึกดีต่อกัน ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของกันและกัน
ในการช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีการยอมรับในความสามารถของแต่ละฝ่าย
อย่างเป็นกัลยาณมิตร เปิดโอกาสได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2544). *สรุปรายงานการวิจัยรูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลัง: การพัฒนา รูปแบบการจัด
การศึกษาสำหรับเด็กพิการ โดยครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วม*. กรุงเทพมหานคร:
กลุ่มงานปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- บริหารงานการศึกษาพิเศษ, กระทรวง. (2551). *รายงานการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน โครงการจัด
กิจกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงดูเด็กพิการกลุ่มเป้าหมายอายุ 0-5 ปี และปฐมวัยปีการศึกษา 2551 โรงเรียน
การศึกษาพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษเขตการศึกษา ประจำจังหวัด*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- หรรษา นิลวิเชียร. (2535). *ปฐมวัยศึกษา: หลักสูตรและการปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)
พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3)*. กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2551). *พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551*. กรุงเทพมหานคร:
ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย.
- Barnette et al. (2003). Building new dreams supporting parents' adaptation to their child with special needs.
Infant and Young Children. 16: 184-200.
- Berk, L. E. (1996). *Infants and children prenatal through middle childhood*. 2nd ed. Boston: Allyn and Bacon.
- Camara, D.M.C. (2002). *Parent education in family-centered practice with families of children with special
needs: A partnership towards family empowerment*. A Dissertation for the Degree of Master of Social
Work. University of Manitoba.
- Cooper, F. M. (1992). *A practical guide to early childhood curriculum*. New York: Macmillan College
Publishing Company.
- Dunst, C. J. (2002). "Family-centered practices: Birth through high school." *The Journal of
Special Education*. 36: 141-149.
- Fred, W, C. (2006). *Relationship of service coordinators' family-centered service delivery and maternal
empowerment in Tennessee's early intervention system*. Doctoral Dissertation. University of Tennessee.
- Gargiulo, R.M. and Kilgo, J. L. (2000). *Young children with special needs: An introduction to early childhood
special education*. New York: Delmar.
- King, S., Teplicky, R., King, G. and Rosenbaun, P. (2004). Family –center service for children with cerebral
palsy and their families: A review of the literature. *Seminars in Pediatric Neurology*. 11:78-86.
- McWilliam, R. A., Synder, P. and Munn, D. (2000). Professionals' and families' perceptions of family-centered
practices in infant-toddler services. *Early Education and Development*. 11:519-530.

Peralta, F. and Arellano, A. (2010). Family and disability: A theoretical perspective on the family-centered approach for promoting self-determination. *Journal of Research in Educational Psychology*. 8: 1339-1362.